

The Moderating Role of Personality Traits in Relationship between Ethnic-Cultural Empathy and Cyber Bullying

Maryam Talaei: MA. Student of Educational Psychology, Islamic Azad University, Mobarakeh Branch, Isfahan, Iran.
maryam1481.talaei@gmail.com

Saeed Sharifi*: Assistant Professor, Department of Cultural Management, Islamic Azad University, Isfahan Branch (Khorasgan), Isfahan, Iran.
sa.sharifi@khuif.ac.ir

Abstract

The aim of this study was to investigate the relationship between ethnic-cultural empathy with cyber bullying with the moderating role of personality traits among high school girls in Isfahan. The method is correlation and the statistical population of this study were all female high school students in Isfahan, of which 380 was estimated through Cochran's sampling formula and selected by available sampling. Data collection tools was three questionnaires of ethnic and cultural empathy of Wang et al. (2003), the standard questionnaire of cyber bullying Minnie Sini, Nosentini and Kalousi (2011) and the short form questionnaire of five personality traits (NEO) McCray and Costa (1985). Inferential level analysis was performed using structural equation modeling using AMOS software. Findings: The results of modulating personality traits along with the components of ethnic and cultural empathy showed empathetic awareness with a coefficient of (-0.20), empathetic perspective with a coefficient of (-0.37), acceptance of differences with a coefficient of (-0.44), expressing empathy with a coefficient of (-0.26) has an effect on cyber bullying. The results of the research also show that in the personality dimension, neuroticism has the highest degree of moderation among the dimensions of ethnic and cultural empathy sub-components with an increasing impact on cyber bullying behavior. It seems that although strengthening the areas of cultural ethnic empathy can control cyber bullying behaviors, but the role of personality traits, especially neuroticism, among girls is more than cultural ethnic empathy.

Keywords: Ethnic-Cultural Empathy, Personality Traits, Cyber Bullying.

* Corresponding author

نقش تعدیل‌گری ویژگی‌های شخصیتی در رابطه همدلی قومی فرهنگی و قلدری سایبری

مریم طلائی: دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مبارکه، اصفهان، ایران.

maryam1481.talaei@gmail.com

سعید شریفی*: استادیار گروه مدیریت فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

sa.sharifi@khuif.ac.ir

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه همدلی قومی فرهنگی با قلدری سایبری با نقش تعدیل‌گری ویژگی‌های شخصیتی در بین دختران متوسطه دوم شهر اصفهان انجام شد. روش پژوهش، همبستگی بود و جامعه آماری این پژوهش کلیه دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوم شهر اصفهان بودند که از این میان، ۳۸۰ نفر به‌عنوان نمونه از طریق فرمول نمونه‌گیری کوکران برآورد و از طریق نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ابزار گردآوری اطلاعات، سه پرسشنامه همدلی قومی فرهنگی وانگ و همکاران (۲۰۰۳)، پرسشنامه استاندارد قلدری سایبری مینه‌سینی، نوستینی و کالوسی (۲۰۱۱) و پرسشنامه فرم کوتاه سنجش صفات پنج‌گانه شخصیتی (NEO) مک‌کری و کاستا (۱۹۸۵) بود. تجزیه و تحلیل در سطح استنباطی با استفاده از مدل معادلات ساختاری از طریق نرم‌افزار AMOS انجام شد. نتایج تعدیل‌گری ویژگی‌های شخصیتی در کنار خرده‌مؤلفه‌های همدلی قومی فرهنگی نشان داد آگاهی همدلانه با ضریب (۰/۲۰-)، چشم‌انداز همدلانه با ضریب (۰/۳۷-)، پذیرش تفاوت با ضریب (۰/۴۴-)، بیان احساس همدلانه با ضریب (۰/۲۶-) بر قلدری سایبری تأثیر دارد. نتایج پژوهش در بُعد شخصیتی نشان می‌دهد روان‌نژندی در بین ابعاد شخصیتی بیشترین میزان تعدیل‌گری را در ابعاد خرده‌مؤلفه‌های همدلی قومی فرهنگی و با تأثیر فزاینده بر رفتار قلدری سایبری دارد. به نظر می‌رسد هرچند تقویت عرصه‌های همدلی قومی فرهنگی می‌تواند کنترل‌کننده رفتارهای قلدری سایبری باشد، در بین دختران نقش ویژگی‌های شخصیتی، به‌ویژه روان‌نژندی، بیشتر از همدلی قومی فرهنگی است.

واژگان کلیدی: همدلی قومی فرهنگی، ویژگی‌های شخصیتی، قلدری سایبری.

مقدمه

با افزایش میل به استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات و همچنین توسعه روزافزون شبکه‌های اجتماعی سایبری در این فضا، امکان ارتباطات از حیث شکل و محتوا تغییرات اساسی کرده است؛ با وجود این، همچنان کژکارکردهای ارتباطات انسانی به قوت خود و چه بسا فراتر از قبل باقی است. در این میان، قلدری سایبری به عنوان یکی از رفتارهای نابهنجار، به ویژه در بین جوانان و نوجوانان که استفاده بیشتری از این شبکه‌ها و فضای سایبری دارند، درخور تأمل است. نمی‌توان انکار کرد که جامعه مدرن، به ویژه در سال‌های اخیر، به طور فزاینده‌ای دیجیتالی شده است و در آینده نیز این شدت افزایش خواهد یافت (هاندونو و همکاران، ۲۰۱۹)؛ از این رو، میزان استقبال نسل‌های آینده از این بستر بیشتر خواهد شد و به نسبت رشد استفاده، می‌توان افزایش آسیب‌های آن را نیز انتظار داشت. در طول تاریخ، نمونه‌های بسیاری از فناوری‌هایی وجود دارد که در ابتدا با هدف رفاه هر چه بیشتر جوامع بشری به وجود آمده‌اند؛ اما با گذشت زمان، پیامدهای منفی و پیش‌بینی نشده آن آشکار شده است (کرولی و هیرا، ۲۰۱۵). یکی از این فناوری‌ها، اینترنت است. پژوهشگران معتقدند این فناوری با وجود معایبی که دارد، از طریق اتصال به درگاه اینترنت کاربران را قادر می‌سازد تا نیازهایی مانند «یادگیری، توانایی فردی، ایمنی و روابط انسانی» و نیازهای اساسی خود را برآورده کنند (چیو و همکاران، ۲۰۱۸).

قلدری سایبری عملی غیرتهاجمی است که با هدف توهین و آسیب‌رساندن به دیگران انجام می‌شود و افراد یا گروه‌ها از طریق اینترنت یا رسانه‌های اجتماعی دیجیتال به طور مکرر آن را انجام می‌دهند (هاندونو و همکاران، ۲۰۱۹)؛ کووالسکی، لیمبر و مک کورڈ،

۲۰۱۹). به عبارت دیگر، قلدری سایبری هر نوع تعرض عمدی و مکرر پرخاشگری است که یک فرد یا گروه به صورت آنلاین در برابر قربانیانی که نمی‌توانند به راحتی از خود دفاع کنند، انجام می‌دهد (وانگ و همکاران، ۲۰۱۱)؛ از این رو، توجه به آن به ویژه برای اقشار آسیب‌پذیر و به خصوص دختران جوان جامعه، از حیث عاطفی، مسئله‌ای جدی تلقی می‌شود (بورگس و همکاران، ۲۰۰۹). در واقع، قلدری سایبری هر رفتاری است که افراد یا گروه‌هایی از طریق رسانه‌های الکترونیکی یا دیجیتالی انجام می‌دهند و به طور مکرر پیام‌های خصمانه یا تهاجمی را برای ایجاد آسیب یا ناراحتی به دیگران منتقل می‌کنند (توکوناگا، ۲۰۱۰: ۲۷۸). برخی از محققان بر شباهت قلدری سایبری به قلدری سنتی تأکید می‌کنند (اولوهوس، ۲۰۱۲). برخی دیگر، لزوم درک متفاوتی از آن را برجسته می‌کنند و کفایت معیارهای کلاسیک خشونت همسالان را به دلیل تفاوت بستر و اشکال قلدری سایبری زیر سؤال می‌برند (پالادینو و همکاران، ۲۰۱۷). داده‌ها ثابت می‌کنند که عکس‌العمل‌های قلدری سایبری، پیچیده‌تر از قلدری سنتی است که دلیل اصلی آن، ویژگی‌های ارتباطات رایانه‌ای است (پفتش، ۲۰۱۶).

عوامل متعددی بر قلدری سایبری تأثیر گذارند؛ اما اکثر مطالعات بر روی قلدری، از نبود همدلی در بین قلدران سایبری سخن گفته‌اند (سیوشی و بارونسلی، ۲۰۱۴). همدلی در این معنا، ظرفیت درک یا احساس آنچه شخص دیگری تجربه می‌کند یعنی ظرفیت قراردادن خود در موقعیت دیگری (هال و شوارتز، ۲۰۱۹) است و طیف وسیعی از حالات عاطفی از جمله

⁵ Kowalski, Limber & McCord

⁶ Wong-Lo, Bullock & Gable

⁷ Burgess et al.

⁸ Tokunaga

⁹ Olweus

¹ Palladino et al

¹ Pfetsch

¹ Ciucci & Baroncelli

¹ Hall & Schwartz

0

1

2

3

¹ Handono, Laeheem & Sittichai

² Crowley & Heyer

³ Chiu

⁴ Handono et al.

اینترنتی تأثیر می‌گذارد (بارینسکا و همکاران، ۲۰۱۳). شواهد دیگری نیز نشان می‌دهد هم‌قلدرها و هم‌قربانیان قلدری اینترنتی، به نوجوانانی که در قلدری اینترنتی دخالت ندارند، همدلی نشان می‌دهند (شولتز)^۱ (۲۰۰۹).

وانگ و همکاران (۲۰۰۳) با انجام سه مطالعه، جنبه‌های مهم فرهنگی قومی همدلی را بررسی کردند و مفهوم همدلی قومی فرهنگی را ابداع کردند. به‌زعم آنها، این توانایی بر چهار مؤلفه زیر مشتمل است:

۱. دیدگاه همدلانه^۲ که نوعی همدلی فکری^{۱۵} شامل توانایی درک اینکه چگونه یک فرد با تجربه‌های قومی متفاوت فکر یا احساس می‌کند.

۲. بیان و احساس همدلانه^۳ که نوعی همدلی ارتباطی^۷ مشتمل بر جنبه‌های بیان شفاهی قومیتی است و نشان می‌دهد یک فرد به سمت گروه‌های قومیتی دیگر کشیده می‌شود. این بعد اغلب می‌تواند از طریق فعالیت نیز بیان شود.

۳. پذیرش تفاوت‌های فرهنگی در همدلی^۴ که با جنبه‌های رفتاری و کلامی فرهنگ‌های مختلف مرتبط است.

۴. آگاهی همدلانه^۵ که نوعی خودآگاهی همدلانه^۶ قومی فرهنگی است و نشان می‌دهد چگونه جامعه، رسانه و حتی بازار و فضای کار با گروه‌های قومی همدلی دارند.

وانگ و همکاران (۲۰۰۳) کنش همدلانه^۷ قومی فرهنگی را مفهومی چندبعدی در نظر گرفتند. این در حالی است که امکان یادگیری این توانش و توسعه

همدلی شناختی، همدلی عاطفی، همدلی جسمانی^۳ و معنوی^۴ را شامل می‌شود (ویلکینسون و همکاران، ۲۰۱۷).

همدلی، پدیده‌ای چندبعدی است که از سویی، شامل توانایی مشاهده، احساس و پاسخ خودکار به افراد دیگر و از سوی دیگر، شامل درک حالات احساسی آنها می‌شود (هافمن، ۲۰۰۰). از نظر محققان، همدلی اغلب با رفتارهای اجتماعی به‌عنوان شرط اساسی اشتراک و درک حالات عاطفی و روانی دیگران همراه بوده است (آیزنبرگ و میلر، ۱۹۸۷). اهمیت اجتماعی و فواید جنبه‌های همدلی با اخلاق، نوع دوستی، انصاف، رفتار اجتماعی و کمک به افراد و همکاری در ارتباط است (هافمن، ۲۰۰۸). همدلی به‌عنوان یکی از سازوکارهای رفتار اجتماعی یا نوع دوستی (سزوستر)^۸ (۲۰۱۶) نشان داده شده است.

مطالعات قبلی به‌طور مداوم، رابطه‌ای بین همدلی و رفتار ضداجتماعی، قلدری و قلدری اینترنتی را صرف‌نظر از نوع قلدری و جنسیت بازیگران نشان می‌دهد (سیوشی و بارونسیلی، ۲۰۱۴). به‌طور خاص، نوجوانان مبتلا به فقر همدلی، اغلب درگیر قلدری هستند. در مقابل قلدری چهره‌به‌چهره، مجرمان مزاحمت اینترنتی نمی‌توانند واکنش پریشانی قربانی را ببینند؛ زیرا در متن بی‌هویتی رخ می‌دهد (آیوما و تالبرت، ۲۰۲۰).

یافته‌های تجربی موجود نشان می‌دهد همدلی، پیش‌بینی‌کننده قلدری اینترنتی است (کاساس و همکاران، ۲۰۱۳؛ استفگن و همکاران، ۲۰۱۱). در واقع، همدلی بر احتمال تماشاگران آنلاین در قلدری

1 Schultze 1
1 Wang 2
1 Ethnocultural Empathy 3
1 Empathic Perspective Taking (EPT)
1 Intellectual Empathy 5
1 Empathic Feeling and Expressions (EFE)
1 Communicative Empathy 7
1 Acceptance or Cultural Differences (AC)
1 Empathic Awareness (EA) 9
2 Ethnocultural limpathy Consciousness

1 Cognitive empathy
2 Emotional empathy
3 Somatic empathy
4 Spiritual empathy
5 Wilkinson et al.
6 Hoffman
7 Eisenberg and Miller
8 Szuster
9 Aoyama & Talbert
1 Steffgen et al.

مزاحمت اینترنتی، مشاهده بی‌ثباتی عاطفی در قربانیان است. در صفت بازبودن به تجربه، فستی و کاندات^۷ (۲۰۱۳) با استفاده از نمونه‌ای از ۴۰۸ دانش‌آموز دبیرستانی آلمانی و نسخه کوچک پرسشنامه ۵ عاملی، نشان دادند گشودگی در برابر تجربه، پیش‌بینی‌کننده قربانی‌قلدری سایبری است.

کوکینوس و همکاران^۸ (۲۰۱۴) نشان دادند قلدران سایبری، هرچند هم‌دلی کمتری دارند، ویژگی‌های روان‌رنجورخویی بیشتری را از خود نشان می‌دهند. شواهد دیگری نشان داده‌اند سازگاری و وجدان‌گرایی کم در کنار روان‌رنجوری و برون‌گرایی زیاد از ویژگی‌های قلدران سایبری است (میتسوپولو و گیوازولیا^۹؛ ۲۰۱۵). در مطالعات دیگری تأثیر ویژگی‌های شخصی منفی همچون روان‌رنجورخویی بر قلدری سایبری نشان داده شده است (گودبوی و مارتین^۱؛ ۲۰۱۵؛ صفریا و همکاران^۱؛ ۲۰۲۰).

امروزه قلدری سایبری در عین آنکه به یک امر معمول مبدل شده است، برای جامعه نگرانی اساسی است. شواهد نشان می‌دهد طی دو دهه گذشته، تعداد نوجوانانی که از طریق اینترنت ارتباط برقرار می‌کنند، افزایش یافته و خطر ابتلا به قلدری اینترنتی به مراتب بیشتر شده است (صفریا و سویونو^۱؛ ۲۰۱۸).

با این حال، مقایسه این نتایج دشوار است؛ زیرا معیارهای روش‌شناختی برای اندازه‌گیری قلدری سایبری متفاوت است. شیوع قربانی‌شدن و قلدری سایبری می‌تواند با توجه به زمینه‌های جمعیت‌شناختی (برای مثال، جنس، سن، نژاد/قومیت، جنسیت، تحصیلات، ناتوانی جسمی)، افراد (برای مثال، تجارب با قلدری سنتی)، پیشرفت تحصیلی، جو مدرسه، شخصیت، استفاده از فناوری، خانواده و همسالان

آن نیز وجود دارد (راسول و دیگران، ۲۰۱۱). این امکان زمانی بیشتر می‌شود که وقوع هم‌دلی بین هم‌دلی و طرف دیگر بر پایه واقعیت‌های مشترک صورت گیرد (هاکانسون و مونتگمری^۲؛ ۲۰۰۳) به‌نظر‌گیرین^۳ (۱۹۹۸)، توانایی هم‌دلانه بدون شناخت و سابقه فرهنگی و تجربه‌های عملی با افراد مختلف قومی میسر نیست. بر این اساس، می‌توان انتظار داشت توانایی هم‌دلانه با قومیت، جنسیت و سن یا هر پس‌زمینه فرهنگی مشابه در افراد تغییر یابد (هافمن، ۲۰۰۰). اهمیت عوامل فرهنگی در هم‌دلی و هم‌دلی قومی فرهنگی در مطالعات مختلف نشان داده شده است (کیم و دیگران، ۲۰۰۴؛ راسول و دیگران، ۲۰۰۶).

از متغیرهای شخصی، ویژگی‌های شخصیتی نیز در ارتباط با قلدری سایبری تجزیه و تحلیل شده است (ونگل و همکاران^۴؛ ۲۰۱۷). مطالعات نشان داده است قربانیان، در صفات توافق‌پذیری (برای مثال، حساسیت درباره دیگران)، گشودگی به تجربه (برای مثال، علایق مختلف فرهنگی، خلاقیت و تخیل)، بی‌ثباتی عاطفی و روان‌رنجورخویی نمرات بیشتری کسب کرده‌اند. همچنین، در برون‌گرایی (جامعه‌پذیری، اشتیاق، ابراز وجود و اعتماد به نفس) نمرات کمتری کسب کرده‌اند (رودریگز و همکاران^۵؛ ۲۰۱۹). همچنین، قلدرها با سطح پایین‌تری از توافق‌پذیری و وظیفه‌شناسی (برای مثال، نظم، دقت و انجام تعهدات) و سطح بالاتری از روان‌رنجوری مشخص شده‌اند؛ بنابراین، ویژگی‌های شخصیتی به‌عنوان عوامل توضیحی برای رفتارهای قربانی و پرخاشگری مزاحمت‌های اینترنتی نقش عمده‌ای دارند. سلیک و همکاران^۶ (۲۰۱۲) در تحقیقی با ۲۳۰ جوان ترک که از پرسشنامه شخصیت ۱۰ ماده‌ای استفاده کردند، دریافتند که بزرگ‌ترین پیش‌بینی‌کننده

⁷ Festl, R. & Quandt, T.

⁸ Kokkinos et al.

⁹ Mitsopoulou & Giovazolias

¹ Goodboy & Martin 0

¹ Safaria et al. 1

¹ Safaria & Suyono 2

¹ Ruscal

² Håkansson & Montgomery

³ Green

⁴ Van Geel et al.

⁵ Rodríguez-Enríquez, M. et al

⁶ Celik, S. et al

این زمینه مسئله پژوهش را تصدیق می‌کند. نتایج پژوهش شهودی و همکاران (۲۰۱۹) که قلدری سایبری را بین نوجوانان کانادایی، چینی و ایرانی بررسی کردند، نشان داد جوانان ایرانی نسبت به مشارکت‌کنندگان دو کشور دیگر، امتیاز منفی بیشتری را نشان می‌دهند و در واقع، از حیث سایبری، قلدرتر هستند. از سوی دیگر، در ایران به دلیل وجود عامل قومیت‌ها و فرهنگ‌های مختلف و تمایل افراد به همدلی در فضای مجازی، می‌توان از این عامل به عنوان مؤلفه کنترل‌کننده انتظار داشت.

با توجه به اینکه قلدری سایبری پدیده‌ای نسبتاً تازه است، لازم است خصوصیات روانی اجتماعی و عاطفی افراد درگیر روشن شود. علاوه بر این، اگرچه استفاده از اینترنت در نوجوانان کاملاً عمومی است، هنوز بر نقاط ضعف ناشی از قلدری سایبری تأکید نشده است و نقش متغیرهای فرهنگی و شخصیتی در این باره روشن نشده است؛ بنابراین و با توجه به مطالب گفته شده، هدف پژوهش حاضر بررسی پاسخ به این سؤال است که ویژگی‌های شخصیتی تا چه میزان در رابطه همدلی قومی فرهنگی بر قلدری سایبری نقش تعدیل‌گر دارد.

پیشینه پژوهش

انگ و گو^۵ (۲۰۱۰) پژوهشی با عنوان *قلدری سایبری در بین نوجوانان: نقش همدلی شناختی و جنسیت* در بین ۳۹۶ نوجوان از سنگاپور با سن ۱۲ تا ۱۸ سال انجام دادند. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل رگرسیون چندگانه سلسله‌مراتبی نشان داد تعاملی سه‌جانبه وجود دارد. در همدلی عاطفی کم، دختران و پسرانی که همدلی شناختی کمی دارند نسبت به افرادی که همدلی شناختی زیادی دارند، امتیازات بیشتری در قلدری سایبری داشتند. این الگوی نتایج به‌طور مشابه برای پسران در همدلی عاطفی زیاد یافت شد؛ با این

متفاوت باشد (توکوناگا، ۲۰۱۰). صرف‌نظر از این واقعیت، آزار و اذیت سایبری همان رفتار تهاجمی معمولی است که در روابط بین‌فردی در جامعه مدرن امروزی نیز مشاهده می‌شود. بر این اساس، کنترل آن می‌تواند از حیث اجتماعی برای مریبان و سیاست‌گذاران، به‌ویژه در سنین نوجوانی و در مدارس، مسئله‌ای اجتماعی تلقی شود (شریف، ۲۰۰۹).

از دیدگاه آموزشی، فرض بنیادین این پژوهش نیز همین است که با اتکا به پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه روان‌شناسی تربیتی، همدلی می‌تواند ابزاری مهم برای کاهش قلدری اینترنتی باشد (استیفگن و همکاران، ۲۰۱۱).

قلدری اینترنتی با مسائل روان‌شناختی درخور توجهی در جوانان مانند افسردگی، پریشانی عاطفی، عزت‌نفس کم و پیشرفت تحصیلی ضعیف همراه است. این مسئله همچنین مشکلی فزاینده در محیط‌های آموزشی تلقی می‌شود و سلامت روان، ایمنی و رفاه فراگیران را در معرض خطر قرار می‌دهد (سلیک و همکاران، ۲۰۱۲). تحقیقات نشان می‌دهد قربانی قلدری اینترنتی در مدارس با افزایش رفتار ضعیف دانش‌آموز و کاهش ارزش تحصیلات همراه است (پاتون، ولی و هونگ، ۲۰۱۲). برخی از بررسی‌های سیستماتیک مطالعات مربوط به قلدری اینترنتی در نوجوانان که در کشورهای مختلف جهان انجام شده است، تخمین می‌زنند که میزان درگیری، به‌عنوان متجاوز، قربانی یا متجاوز قربانی، بین ۲۰ تا ۵۷ درصد است (ادریس، ۲۰۱۵).

مسئله پژوهش از چند منظر درخور تأمل به نظر می‌رسد. در ایران به دلیل ویژگی‌های فرهنگی، فاصله قدرت بالا و همچنین مردانگی غالب، انتظار این رفتارها در بین نوجوانان و جوانان بیشتر است. شواهدی نیز در

¹ Shariff

² Steffgen et al

³ Celik, S. et al

⁴ Udris

⁵ Ang & Goh

همدلی با قلدری اینترنتی در مقایسه با قلدری آفلاین در میان بزرگسالان جوان در بین ۳۹۶ نوجوان از سنگاپور با سن از ۱۲ تا ۱۸ نشان دادند در همدلی عاطفی کم، دختران و پسرانی که همدلی شناختی کمی دارند نیز نسبت به افرادی که همدلی شناختی زیادی دارند، از قلدری اینترنتی امتیازات بیشتری کسب کردند. این الگوی نتایج به‌طور مشابه برای پسران با همدلی عاطفی زیاد یافت شد. با این حال، برای دختران، همدلی شناختی زیاد یا کم به سطوح مشابه قلدری اینترنتی منجر می‌شود.

رودریگز و همکاران^۲ (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان پیش‌بینی‌های روان‌شناختی قلدری سایبری بر اساس منشأ قومی فرهنگی در نوجوانان، سطوح بزه‌دیدگی سایبری، پرخاشگری سایبری، عزت‌نفس، همدلی و مهارت‌های اجتماعی را به‌عنوان پیش‌بینی‌کننده‌های احتمالی قلدری سایبری در گروه‌های مختلف قومی فرهنگی مراکش، رومانیایی، کلمبیایی، اکوادوری و اسپانیایی بررسی کردند. آنها یک نمونه چندفرهنگی را انتخاب کردند که نماینده دانش‌آموزان از سال اول تا چهارم تحصیلات متوسطه اجباری در اسپانیا بود. نتایج نشان داد بر اساس گروه قومی فرهنگی، هیچ تفاوتی بین سطح پرخاشگری سایبری وجود ندارد. با این حال، بین سطح قربانیان سایبری بین رومانیایی‌ها و اسپانیایی‌ها اختلافاتی وجود داشت. تجزیه و تحلیل رگرسیون خطی چندگانه انجام شده برای هر یک از گروه‌های قومی فرهنگی در رابطه با پرخاشگری سایبری و بزه‌دیدگی سایبری نشان داد حضور و وزن عوامل تبیینی با توجه به منشأ قومی فرهنگی متفاوت است. بهترین پیش‌بینی‌کننده بزه‌دیدگی سایبری در پنج گروه قومی فرهنگی، پرخاشگری سایبری بود. در میان دانشجویان کلمبیایی، رومانیایی و اسپانیایی، بزه‌دیدگی سایبری نیز توسط

حال، برای دختران، همدلی شناختی زیاد یا کم به سطوح مشابه قلدری سایبری منجر می‌شود. استیفگن و همکاران (۲۰۱۱) در پژوهشی با عنوان آیا قلدران سایبری همدلی کمتری دارند؟ به دنبال بررسی رفتار آزار سایبری و پاسخ‌گویی همدلانه نوجوانان دانش‌آموز از مدارس متوسطه لوکزامبورگ بودند. استدلال آنها این بود که فراتحلیل، رابطه منفی رفتار پرخاشگرانه و همدلی، یعنی توانایی درک و اشتراک احساسات دیگران را تأیید می‌کند. بر اساس ملاحظات نظری، فرضیه‌ای مطرح شد که عدم پاسخ‌گویی همدلانه ممکن است به‌خصوص برای قلدری‌های سایبری مشخص باشد. در مطالعه آنها، ۲۰۷۰ دانش‌آموز از مدارس متوسطه لوکزامبورگ یک نظرسنجی آنلاین را انجام دادند که شامل یک پرسشنامه مزاحمت اینترنتی و مقیاس کوتاه همدلی بود. طبق فرضیه اصلی، تجزیه و تحلیل واریانس نشان داد قلدران سایبری پاسخ همدلی کمتری نسبت به غیرقلدران سایبری نشان دادند. علاوه بر این، قلدران سایبری ترس بیشتری از قربانی شدن در قلدری سایبری داشتند.

بارلینسکا و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان نقش فعال‌سازی همدلی شناختی کوتاه‌مدت و بلندمدت در جلوگیری از تقویت‌کننده رفتارهای قلدری سایبری، اثر طولانی‌مدت در مقابل کوتاه‌مدت فعال‌سازی همدلی در کاهش رفتار تماشاگران تقویت قلدری سایبری را تأیید کردند. تحقیقات تجربی درباره دانش‌آموزان نوجوان در شرایط شبیه‌سازی تماس آنلاین نشان داد همدلی شناختی که بلافاصله پیش از تصمیم‌گیری درباره محدود کردن دخالت در تقویت رفتار قلدری سایبری فعال شده تأثیرگذار است.

فتش^۱ (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان مهارت‌های همدلی و قلدری اینترنتی: رابطه اقدامات مختلف

² Rodríguez

¹ Pfetsch

ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان *پیش‌بینی قلدری سایبری بر اساس ویژگی‌های شخصیتی، هوش هیجانی و هوش معنوی در نوجوانان*، در یک نمونه ۲۰۰ نفری بر اساس فرمول پلنت از تاپا کینگ و به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی از دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه شهر تهران و پرسشنامه تجربه قلدری قربانی سایبری و سیاهه پنج‌عاملی شده شخصیت با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون، نشان دادند بین ویژگی‌های شخصیتی و هوش معنوی با قلدری سایبری رابطه معناداری وجود دارد. نتایج تحلیل رگرسیون چندمتغیره نشان داد واریانس قلدری سایبری به وسیله ویژگی‌های شخصیتی، هوش هیجانی و هوش معنوی تبیین می‌شود.

بیرامی و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان *قلدری سنتی و سایبری در نوجوانان دختر مدارس راهنمایی: نقش کیفیت ارتباط معلم دانش‌آموز، میزان بروز رفتار قلدری در یک ماه اخیر را ۶۴/۲ درصد به دست آوردند. آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین قلدری و اشکال سنتی و سایبری آن با کیفیت ارتباط معلم دانش‌آموز رابطه منفی داشت. بر حسب نتیجه آزمون رگرسیون چندگانه، عوامل بیگانگی و ارتباط با معلم ۱۹ درصد تغییرات قلدری را پیش‌بینی کرد و عامل بیگانگی متغیر پیش‌بین بهتری بود. همچنین، مبتنی بر نتایج تحلیل واریانس یک‌طرفه، قلدری در میان دانش‌آموزان پایه دوم و سوم، نسبت به پایه اول شایع‌تر بود و کیفیت ارتباط آنان با معلمان خویش نیز، منفی‌تر بود. با در نظر گرفتن نتایج تحقیق، توجه مضاعف بر کیفیت ارتباط معلم دانش‌آموز برای کاهش رفتار قلدری و ناسازگاری‌های دانش‌آموزان دختر پیشنهاد می‌شود.*

روش پژوهش

روش و جامعه و نمونه پژوهش: روش پژوهش حاضر همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش، کلیه

عزت‌نفس، همدلی یا مهارت‌های اجتماعی پیش‌بینی شده بود. قدرت پیش‌بینی این متغیرها در گروه‌های قومی فرهنگی متفاوت است؛ با این حال، این متغیرها توان پیش‌بینی قربانی‌شدن سایبری در میان دانشجویان مراکشی یا اکوادوری را نداشتند. پرخاشگری سایبری همچنین در عزت‌نفس، همدلی یا مهارت‌های اجتماعی در همه گروه‌های قومی فرهنگی پیش‌بینی شد.

بارلینسکا و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی با هدف بررسی اینکه آیا القای همدلی عاطفی (به اشتراک گذاشتن احساسات) و همدلی شناختی (برداشت ذهنی) می‌تواند مداخله‌کنندگان آنلاین نوجوانان را در موارد مزاحمت اینترنتی تحریک کند، نشان دادند فقط فعال‌سازی همدلی شناختی احتمال مداخله در رفتار تماشاگران را افزایش می‌دهد. این در حالی است که القای همدلی عاطفی، تجربه قبلی سوءاستفاده سایبری، مجرم‌سازی سایبری و جنسیت، بر مشارکت در رفتار تماشاچی اجتماعی تأثیرگذار نبوده است.

کالمسترا و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان *قلدری اینترنتی در نوجوانان اکوادور و اسپانیا: شیوع و تفاوت در جنسیت، تحصیل و پیشینه فرهنگی قومی که گروه متنوعی از فرهنگ (۳۳۳۰۳ نوجوان) در این مطالعه شرکت کردند (اکوادور = ۱۰۹۱۸؛ اسپانیا = ۲۲۳۸۵) نشان دادند در اکوادور از هر چهار نوجوان، یک نفر و در اسپانیا از هر پنج نوجوان، یک نفر درگیر قلدری اینترنتی است. در هر دو کشور، نوجوانان در دوره دبیرستان بیشتر درگیر بودند. تفاوت زیادی در جنسیت و نقش درگیری در هر دو کشور مشاهده شد. در اکوادور، هیچ تفاوتی بین گروه‌های مختلف قومی فرهنگی از نظر نقش دخالت در قلدری اینترنتی مشاهده نشد؛ با این حال، در اسپانیا این اختلافات وجود داشت.*

کاستا (۱۹۸۵) شامل مؤلفه‌های روان‌نژندی، باوجدان‌بودن، برون‌گرایی، دل‌پذیربودن و انعطاف‌پذیری بود که در بازه زمانی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ به صورت الکترونیکی توزیع و اطلاعات آن جمع‌آوری شد.

اعتبار ابزار: روایی صوری و محتوایی ابزار بررسی و روایی سازه آن با تحلیل عاملی تأیید شد. تمام بارهای اندازه‌گیری شده بیشتر از ۰٫۳ بود. پایایی آن توسط آلفای کرونباخ طبق جدول ۲ بیشتر از ۰٫۷ برآورد شد.

تجزیه و تحلیل: روش تجزیه و تحلیل در سطح استنباطی با استفاده از مدل معادلات ساختاری از طریق نرم‌افزار AMOS انجام شد.

دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوم شهر اصفهان در دامنه سنی ۱۵ تا ۱۸ سال به تعداد ۶۱۱۷۳ نفر است که از این میان، ۳۸۰ نفر به عنوان نمونه از طریق فرمول نمونه‌گیری کوکران برآورد و از طریق نمونه‌گیری دردسترس انتخاب شدند. از این میان، ۳۳۶ پرسشنامه با نرخ بازگشت (۰/۸۸) استفاده شد که جدول ۱ مختصات نمونه پژوهش را نشان می‌دهد.

ابزار گردآوری: ابزار گردآوری اطلاعات، سه پرسشنامه همدلی قومی فرهنگی وانگ و همکاران (۲۰۰۳) شامل چشم‌انداز، پذیرش تفاوت، بیان احساس و آگاهی همدلانه، پرسشنامه قلدری سایبری مینه‌سینی، نوشتنی و کالوسی (۲۰۱۱) و پرسشنامه فرم کوتاه سنجش صفات پنج‌گانه شخصیتی (NEO) مک‌کری و

جدول ۱. اطلاعات جمعیت‌شناختی نمونه پژوهش

ردیف	متغیر	خرده‌مقیاس	فراوانی	درصد		
۱	نوع شبکه‌سایبری مورد استفاده	واتس‌آپ	۱۱۲	۳۳/۳		
		تلگرام	۹۴	۲۸		
		اینستاگرام	۹۱	۲۷/۱		
		بله	۱۴	۴/۲		
		سایر	۲۵	۷/۴		
۲	میزان استفاده از فضای سایبری	کمتر از ۲	۷۷	۲۲/۹		
		۲ تا ۵ ساعت	۱۴۲	۴۲/۳		
		۵ تا ۸ ساعت	۶۳	۱۸/۸		
		۸ تا ۱۳ ساعت	۳۰	۸/۹		
		بیش از ۱۳ ساعت	۲۴	۷/۱		
۳	تحصیلات والدین	خرده‌مقیاس				
		دیپلم و زیردیپلم	۱۷	۵/۱	۲۶	۷/۷
		لیسانس	۱۹۹	۵۹/۲	۲۶۳	۷۸/۳
		فوق‌لیسانس	۹۰	۲۶/۸	۲۲	۶/۵
		دکتری	۳۰	۸/۹	۲۵	۷/۴
۴	قومیت	فارس	۱۱۵	۳۴/۲		
		لر	۸۳	۲۴/۷		
		ترک	۱۲	۳/۶		
		عرب	۴۲	۱۲/۵		
		کرد	۸۴	۲۵		

جدول ۲. ضریب آلفای کرونباخ

متغیرها	آلفای کرونباخ
روان‌نزدی	۰/۸۸
برون‌گرایی	۰/۸۵
انعطاف‌پذیری	۰/۸۳
دلپذیر بودن	۰/۸۷
باوجدان بودن	۰/۸۶
بیان و احساس همدلانه (EFE)	۰/۹۰
آگاهی همدلی قومی فرهنگی (EA)	۰/۹۳
پذیرش تفاوت‌های فرهنگی (AC)	۰/۹۲
چشم‌انداز همدلانه (EP)	۰/۸۸
قلدری سایبری	۰/۸۵

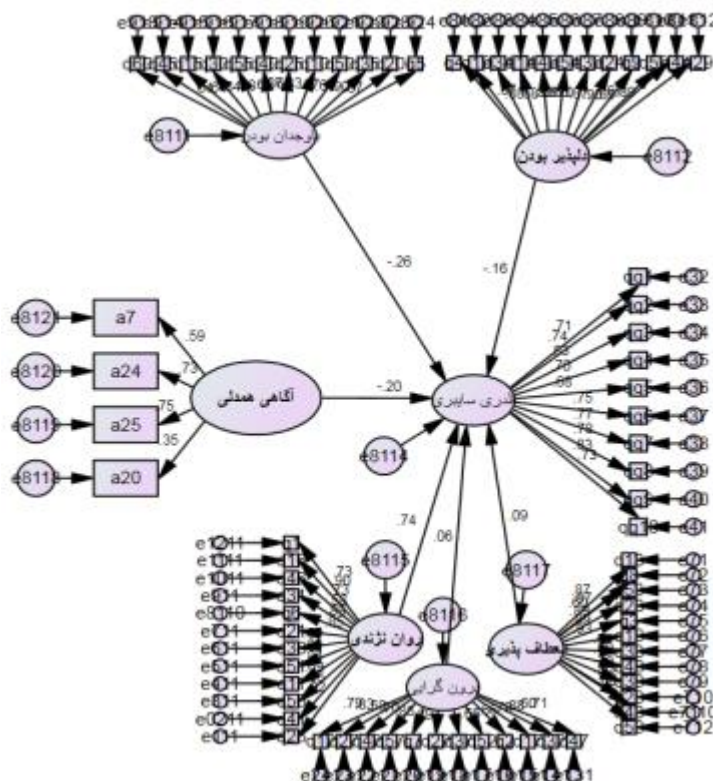
یافته‌های پژوهش

سؤال اول

آگاهی همدلانه تا چه اندازه بر قلدری سایبری با نقش تعدیل‌گری ویژگی‌های شخصیتی تأثیر دارد؟

آگاهی همدلانه تا چه اندازه بر قلدری سایبری با نقش تعدیل‌گری ویژگی‌های شخصیتی تأثیر دارد، شکل ۱ نشان‌دهنده مدل ساختاری آگاهی همدلانه و قلدری سایبری با نقش تعدیل‌گری ویژگی‌های شخصیتی است.

در پاسخ به سؤال فرعی اول پژوهش مبنی بر اینکه

شکل ۱. مدل استاندارد رابطه بین متغیرها

جدول ۴. شاخص‌های برازش مدل

شاخص	درجه آزادی	کای اسکور	شاخص برازش تطبیقی	شاخص برازش تطبیقی مقصد	ریشه دوم میانگین مربعات خطای برآورد
مقدار	۳۶۵۵	۳۸۷۷۶	۰/۹۰	۰/۸۹	۰/۰۹۳

داده شد سادیسیم می‌تواند با ایجاد روابط خود با زورگویی و آزار و اذیت اینترنتی، پیش‌بینی‌کننده رفتارهای ضداجتماعی باشد. شواهد دیگری نشان داده است ویژگی برون‌گرایی نقش تقویت‌کننده، به‌ویژه برای قربانی‌شدن در فضای قلدری سایبری دارد (اسکورتل^۱ و همکاران، ۲۰۲۰).

نتایج این پژوهش با پژوهش‌های انگ و گو (۲۰۱۰)، استفنگن و همکاران (۲۰۱۱)، بارلینسکا و همکاران (۲۰۱۸، ۲۰۱۵)، فتنش (۲۰۱۷)، رودریگز و همکاران (۲۰۱۸)، کالمسترا و همکاران (۲۰۲۰)، فریرا و همکاران (۲۰۲۱) و ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۸) هم‌سو است.

اسکورتل و همکاران (۲۰۲۰) نشان دادند برون‌گرایی پیش‌بینی‌کننده قرار گرفتن در معرض قلدری سایبری است؛ در حالی که توافق‌پذیری به‌عنوان عاملی محافظ، احتمال قلدری سایبری را کاهش می‌دهد. به‌علاوه، پدیر و همکاران (۲۰۲۱) نیز دریافتند که توافق‌پذیری، پیش‌بینی‌کننده قلدری سایبری است. می‌توان گفت که افرادی که توافق‌پذیری کمتری دارند، رفتارهای دوستانه کمتری دارند، هم‌دردی کمتری با دیگران می‌کنند، میزان همکاری با دیگران در آنها کمتر است و در ارتباطات خود بیش از دیگران ستیزه‌جویانه عمل می‌کنند؛ از این‌رو، افرادی که به‌دلیل توافق‌پذیری کم، مشکلات بیشتری در برقراری ارتباط رودررو دارند، ترجیح می‌دهند از

محاسبه شاخص‌های مناسبت مدل اندازه‌گیری بیان و احساسات همدلانه بر قلدری سایبری با نقش تعدیل‌گری ویژگی‌های شخصیتی را نشان می‌دهد که مدل به‌دست‌آمده از تحلیل عامل تأییدی از برازش خوبی برخوردار است. همان‌گونه که ضرایب تأثیر مدل نشان می‌دهد، بیان احساس همدلانه (۰/۲۶-) بر قلدری سایبری با نقش تعدیل‌گری ویژگی‌های شخصیتی تأثیر دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

مسئله اصلی پژوهش حاضر، بررسی رابطه همدلی قومی فرهنگی با قلدری سایبری و اثر تعدیل‌گری خصایص شخصیتی در بین دختران بود. نتایج این تحقیق در تمام ابعاد همدلی قومی فرهنگی مشتمل بر بیان و احساس همدلانه، آگاهی همدلی قومی فرهنگی، پذیرش تفاوت‌های فرهنگی و چشم‌انداز همدلانه، این را نشان داد که همدلی و مؤلفه‌های آن در کنار ویژگی‌های شخصیتی نقش تعدیل‌گری و کاهنده در قلدری سایبری دارند. در این میان، صفاتی چون وجدان‌گرایی، نقش کاهنده و در برخی موارد برون‌گرایی اثر افزایشی داشت؛ در حالی که سایر ویژگی‌ها تأثیر چندانی از خود نشان ندادند. روان‌نژندی نیز تأثیر درخور توجهی بر قلدری سایبری داشت.

مطالعات درباره صفات شخصیتی و قلدری، نشان داده است ویژگی‌های شخصیتی بر قلدری تأثیر گذارند؛ به‌ویژه صفات شخصیتی همچون خودشیفتگی و روان‌پریشی. در پژوهش ونگل و همکاران (۲۰۱۷) نشان

^۱ Escortell

ارتباط در قالب مجازی استفاده کنند و راحتی این افراد در محیط‌های مجازی فضای بیشتری را برای قلدری در این محیط‌ها برای آنها فراهم می‌کند.

زونگ و همکاران (۲۰۲۱) نیز دریافته‌اند که از بین ویژگی‌های شخصی، گشودگی به تجربه با قلدری سایبری رابطه مثبت دارد؛ در حالی که روان‌رنجوری، توافق‌پذیری و وجدان‌گرایی با قلدری رابطه منفی دارد. همچنین، هرچقدر فرد گشودگی به تجربه بیشتری داشته باشد، به احتمال بیشتری هدف قلدری سایبری واقع خواهد شد؛ در حالی که روان‌رنجوری و وجدان‌گرایی این احتمال را کاهش می‌دهد. به عبارت دیگر، افرادی که گشودگی به تجربه بیشتری دارند، کنجکاوی بیشتری درباره دنیای بیرون دارند، در فضای مجازی ارتباطات گسترده‌تری دارند، بیشتر در معرض اطلاعات مخرب یا منحرف قرار می‌گیرند و از این‌رو، به احتمال بیشتری در برابر قلدری سایبری آسیب‌پذیرند؛ در حالی که افراد با وجدان بیشتر، به دلیل خودکنترلی بیشتر، در این زمینه آسیب‌پذیری کمتری دارند. به علاوه، هرچقدر افراد توانمندی بیشتری در کنترل و تنظیم هیجانات خود داشته باشند، به احتمال کمتری رفتارهای مرتبط با قلدری سایبری نشان می‌دهند و یا هدف قلدری سایبری واقع می‌شوند. همچنین، افراد دارای توافق‌پذیری بیشتر، با دیگران به شکل متعادل‌تری برخورد می‌کنند، صمیمیت بیشتری با دیگران دارند و از این‌رو، به احتمال کمتری هدف قلدری سایبری واقع خواهند شد.

استفگن و همکاران (۲۰۱۱) تصریح کردند که قلدران سایبری پاسخ‌های هم‌مدلی کمتری با دیگران دارند. همچنین، ماچاکوا و فتش (۲۰۱۶) نشان دادند هم‌مدلی، حمایت از قلدری سایبری را

پیش‌بینی می‌کند. در بعد فرهنگی، پژوهش رودریگز و همکاران (۲۰۱۸) نشان داد بر اساس گروه قومی فرهنگی هیچ تفاوتی بین سطح پرخاشگری سایبری یافت نشد. در میان دانشجویان کلمبیایی، رومانیایی و اسپانیایی، بزه‌دیدگی سایبری نیز توسط هم‌مدلی پیش‌بینی شده بود. این در حالی است که مارتینز و همکاران (۲۰۲۰) دریافته‌اند که هرچقدر افراد هم‌مدلی عاطفی بیشتر و عزت‌نفس کمتری داشته باشند، به احتمال بیشتری هدف قلدری سایبری واقع می‌شوند و یا خودشان قلدری می‌کنند.

فریرا و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان بررسی هم‌مدلی در قلدری سایبری در یک طرح نیمه‌آزمایشی از ۲۲۱ دانش‌آموز کلاس ۷ و ۸ نشان دادند تجربه یک بازی جدی چند نفره می‌تواند هم‌مدلی شناختی را در بین نوجوانان در مقابل قلدری اینترنتی، نگرانی هم‌دلانه درباره این موقعیت‌ها و هم‌مدلی عاطفی با افراد درگیر در طول بازی را تقویت کند. به علاوه، ونگ و همکاران (۲۰۲۱) دریافته‌اند که در بین نوجوانان، هم‌مدلی کم در کنار محدودیت‌نداشتن در استفاده از اینترنت، با قلدری سایبری در ارتباط است. می‌توان گفت که نوجوانانی که هم‌مدلی کمتری دارند، به احتمال کمتری نگران پیامدهای رفتار خود هستند، به احتمال کمتری به دیدگاه دیگران توجه می‌کنند و از این‌رو، به احتمال بیشتری درگیر قلدری می‌شوند.

به‌طور کلی، هم‌مدلی قومی فرهنگی در کاهش رفتارهای انحرافی نقش اساسی دارد؛ چراکه مؤلفه‌های هم‌مدلی قومی فرهنگی، به نفع ارزش‌های قومی فرهنگی، انسجام اجتماعی را افزایش خواهد داد. از سوی دیگر،

راهبردی برای ایجاد همدلی در گروه‌های قومی کشور است، پیشنهاد می‌شود در اردوها و دوره‌های آموزشی و فرهنگی، برای این سنین از پیامدهای مثبت گردشگری فرهنگی استفاده شود.

منابع

ابراهیمی بجدنی، ف.؛ بنی‌سی، پ. (۱۳۹۹). پیش‌بینی قلدری سایبری بر اساس ویژگی‌های شخصیتی، هوش هیجانی و هوش معنوی در نوجوانان. *پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری*، ۵، ۴۷.

بیرامی، م.؛ هاشمی، ت.؛ فتحی، الف.؛ علانی، پ. (۱۳۹۱). قلدری سنتی و سایبری در نوجوانان دختر مدارس راهنمایی: نقش کیفیت ارتباط معلم - دانش‌آموز. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، ۸(۲۶)، ۱۷۵-۱۵۲.

Ang, R. P. & Goh, D. H. (2010). Cyberbullying among adolescents: The role of affective and cognitive empathy, and gender. *Child Psychiatry & Human Development*, 41(4), 387-397.

Aoyama, I. & Talbert, T. L. (2010). Cyberbullying internationally increasing: New challenges in the technology generation. In *Adolescent online social communication and behavior: Relationship formation on the internet* (pp. 183-201). IGI Global.

Barlińska, J. Szuster, A. & Winiewski, M. (2015). The role of short-and long-term cognitive empathy activation in preventing cyberbystander reinforcing cyberbullying behavior. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 18(4), 241-244.

Barlińska, J. Szuster, A. & Winiewski, M. (2018). Cyberbullying among adolescent bystanders: Role of affective versus cognitive empathy in increasing prosocial cyberbystander behavior. *Frontiers in psychology*, 9, 799.

Bastiaensens, S., Vandebosch, H., Poels, K., Van Cleemput, K., De Smet, A. & De Bourdeaudhuij, I. (2014). Cyberbullying on social network sites. An experimental study into bystanders' behavioural intentions to

زمانی می‌تواند تهدید تلقی شود که به آنها تجاوز شده باشد و ارزش‌های ملی، توان اتحاد و انسجام خودشان را از دست داده باشند. فردی که قصد دارد در فضای مجازی به سایرین توهین یا زورگویی کند، چنانچه نشانه‌ای مبنی بر اشتراکات فرهنگی نظیر واژه‌ها، پوشش و اصلاحات خاص فرهنگی را مشاهده کند، تا حد زیادی این رفتار را کاهش خواهد داد و تلاش می‌کند از رهگذر مؤلفه‌های انسجام‌بخش، توافق درونی را حاصل کند. در مقام مشاهده‌کننده نیز وضعیت به همین منوال است. چنانچه فرد در موضع قربانی نیز قرار گیرد، تلاش می‌کند تا از طریق همدلی با قربانیان هم‌قوم خود و یا جذب همدلی دیگران، آسیب‌های پرخاش سایبری را کاهش دهد.

چون ویژگی‌های شخصیتی نقش تعدیل‌گری در رابطه قلدری سایبری و همدلی داشتند و نتایج نشان داد وجدان‌گرایی نقش کاهنده، و برون‌گرایی و روان‌رنجورخویی اثر افزایشی دارد، به نظر می‌رسد توجه به عناصری که می‌تواند در افزایش بروز ویژگی‌های روان‌رنجورخویی همچون ترس، بدخلقی، نگرانی، حسادت، کمال‌گرایی، وابستگی، بی‌ثباتی هیجانی، یأس و احساس تنهایی تأثیر داشته باشد، مهم است.

با توجه به نتایج پژوهش درباره نقش تعدیل‌گری عناصر شخصیتی، پیشنهاد می‌شود درباره مسائلی همچون اضطراب، انزوا، جنبه‌های خیال‌پردازی و مسائلی که به ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان مرتبط می‌شود، دوره‌های آموزشی ارائه شود. همچنین، به معلمان در مقطع متوسطه دوم پیشنهاد می‌شود با توجه به تأثیر ارتباط معلم - دانش‌آموز که می‌تواند به‌عنوان عنصری مهم در جریان قلدری اثرگذار باشد، به تقویت این ارتباط از طریق آشنایی با جنبه‌های مثبت اقوام و ارزش‌های آنها بپردازند. چون گردشگری فرهنگی،

- Crowley, D. & Heyer, P. (2015). *Communication in history: Technology, culture, society*. Routledge.
- Davis, W. L. (2020). Is There a Relationship Between the Number of Female Students Who Were Cyberbullied and the Number of Female Students Who Seriously Considered Attempting Suicide?. *Lincoln Memorial University Journal of Social Sciences*, 1(1), 2.
- DeSmet, A., Bastiaensens, S., Van Cleemput, K. & Poels, K. (2016). Deciding whether to look after them, to like it, or leave it: a multidimensional analysis of predictors of positive and negative bystander behavior in cyberbullying among adolescents. *Comp. Hum. Behav*, 57, 398-415. doi: 10.1016/j.chb.2015.12.051
- Eisenberg, N. & Miller, P. A. (1987). Empathy and prosocial behaviour. *Psych. Bull*, 101, 91-119. doi: 10.1037/0033-2909.101.1.9
- Escortell, R., Aparisi, D., Martínez-Montegudo, M. C., Delgado, B. (2020). Personality Traits and Aggression as Explanatory Variables of Cyberbullying in Spanish Preadolescents. *International Journal of Environmental Research*, 17, 5705.
- Ferreira, P. C., Simão, A. M. V., Paiva, A., Martinho, C., Prada, R., Ferreira, A. & Santos, F. (2021). Exploring empathy in cyberbullying with serious games. *Computers & Education*, 166, 104155.
- Goodboy, A. K. & Martin, M. M. (2015). The personality profile of a cyberbully: Examining the Dark Triad. *Computers in human behavior*, 49, 1-4.
- Hall, J. A. & Schwartz, R. (2019). Empathy present and future. *The Journal of social psychology*, 159(3), 225-243.
- Handono, S. G. Laeheem, K. & Sittichai, R. (2019). Factors related with cyberbullying among the youth of Jakarta, Indonesia. *Children and Youth Services Review*, 99, 235-239.
- Heiman, T. & Olenik-Shemesh, D. (2016). Computer-based communication and cyberbullying involvement in the sample of Arab teenagers. *Education and Information Technologies*, 21(5), 1183-1196.
- Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2013). Social influences on cyberbullying behaviors among middle and high school students. *J. Youth Adolesc*, 42, 711-722. doi: 10.1007/s10964-012-9902-4
- help the victim or reinforce the bully. *Comput. Hum. Behav*. 31, 259-271. doi: 10.1016/j.chb.2013.10.036
- Burgess-Proctor, A., Patchin, J. W. & Hinduja, S. (2009). Cyberbullying and online harassment: Reconceptualizing the victimization of adolescent girls. *Female crime victims: Reality reconsidered*, 153-175.
- Calmaestra, J., Rodríguez-Hidalgo, A. J., Mero-Delgado, O. & Solera, E. (2020). Cyberbullying in Adolescents from Ecuador and Spain: Prevalence and Differences in Gender, School Year and Ethnic-Cultural Background. *Sustainability*, 12(11), 4597.
- Calmaestra, J., Rodríguez-Hidalgo, A. J., Mero-Delgado, O. & Solera, E. (2020). Cyberbullying in Adolescents from Ecuador and Spain: Prevalence and Differences in Gender, School Year and Ethnic-Cultural Background. *Sustainability*, 12(11), 4597.
- Casas, J. A., Del Rey, R. & Ortega-Ruiz, R. (2013). Bullying and cyberbullying: Convergent and divergent predictor variables. *Computers in Human Behavior*, 29(3), 580-587.
- Celik, S., Atak, H. & Erguzen, A. (2012). The effect of personality on cyberbullying among university students in Turkey. *Eurasian Journal of Educational Research*, 49, 129-150.
- Chiu, Y. C., Pan, Y. C. & Lin, Y. H. (2018). Chinese adaptation of the Ten-Item Internet Gaming Disorder Test and prevalence estimate of Internet gaming disorder among adolescents in Taiwan. *Journal of Behavioral Addictions*, 7(3), 719-726.
- Ciucci, E. & Baroncelli, A. (2014). The emotional core of bullying: Further evidence of the role of callous-unemotional traits and empathy. *Personality and individual differences*, 67, 69-74.
- Cook, C. R., Williams, K. R., Guerra, N. G. & Kim, T. E. (2010). "Variability in the prevalence of bullying and victimization: a cross-national and methodological analysis, » in *Handbook of Bullying in Schools: An International Perspective*, eds S. Jimerson, S. M. Swearer, and D. L. Espelage (London: Routledge), 347-362.

- Journal of Environmental Research*, 17, 6199.
- Mitsopoulou, E. & Giovazolias, T. (2015). Personality traits, empathy and bullying behavior: A meta-analytic approach. *Aggression and violent behavior*, 21, 61-72.
- Nusantara, B. A., Sugiharto, D. Y. P. & Mulawarman, M. (2020). The Effects of Empathy on Cyberbullying Mediated by Moral Disengagement on Cyberbullying Mediated by Moral Disengagement. *Jurnal Bimbingan Konseling*, 9(2), 116-122.
- Olweus, D. (2012). Cyberbullying: An overrated phenomenon? *European journal of developmental psychology*, 9(5), 520-538.
- Padir, M., Ayas, T. & Horzum, M. B. (2021). Examining the Relationship among Internet Parental Style, Personality, and Cyberbullying/Victimization. *International Journal of Technology in Education and Science*, 5(1), 56-69
- Patton, D. U., Woolley, M. E. & Hong, J. S. (2012). Exposure to violence, student fear, and low academic achievement: African American males in the critical transition to high school. *Children and Youth Services Review*, 34(2), 388-395.
- Pfetsch, J. (2016). "Chapter 9: who is who in cyberbullying? Conceptual and empirical perspectives on bystanders in cyberbullying» in *A Social-Ecological Approach to Cyberbullying*, ed. M. F. Wright (Hauppauge, NY: Nova Publishing), 121-150.
- Rodríguez-Enríquez, M., Bennisar-Veny, M., Leiva, A., Garaigordobil, M. & Yañez, A. M. (2019). Cybervictimization among secondary students: social networking time, personality traits and parental education. *BMC public health*, 19(1), 1-7.
- Rodríguez-Hidalgo, A. J., Solera, E. & Calmaestra, J. (2018). Psychological predictors of cyberbullying according to ethnic-cultural origin in adolescents: a national study in Spain. *Journal of cross-cultural psychology*, 49(10), 1506-1522.
- Safaria, T. & Suyono, H. (2018) the role of parent-child relationship, school climate, happiness, and empathy to predict cyberbullying behavior. *Int J Eval & Res Educ*, ISSN, 2252(8822), 8822.
- Safaria, T., Lubabin, F., Purwandari, E., Ratnaningsih, E. Z., Khairani, M., Saputra, N. E. & Mariyati, L. I. (2020). The role of dark triad personality on cyberbullying: Is it Hoffman, L. M. (2008). "Empathy and prosocial behavior, » in *Handbook of Emotions*, eds M. Lewis, J. M. Haviland-Jones, and L. Feldman Barrett (New York, NY: The Guilford Press), 440-454.
- Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and Moral Development. Implication for Caring and Justice*. Cambridge: Cambridge University Press. doi: 10.1017/CBO9780511805851
- Jordan, M. Amir, D. & Bloom, P. (2016). Are empathy and concern psychologically distinct?. *Emotion*, 16, 1107-1116.
- Kokkinos, C. M., Antoniadou, N. & Markos, A. (2014). Cyber-bullying: An investigation of the psychological profile of university student participants. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 35(3), 204-214.
- Kowalski, R. M. Limber, S. P. & McCord, A. (2019). A developmental approach to cyberbullying: Prevalence and protective factors. *Aggression and Violent Behavior*, 45, 20-32.
- Longobardi, C., Iotti, N. O., Jungert, T. & Settanni, M. (2018). Student-teacher relationships and bullying: the role of student status. *J. Adolesc*, 63, 1-10. doi: 10.1016/j.adolescence.2017.12.001
- Machackova, H. & Pfetsch, J. (2016). Bystanders' responses to offline bullying and cyberbullying: The role of empathy and normative beliefs about aggression. *Scandinavian journal of psychology*, 57(2), 169-176.
- Marin-Lopez, I., Zych, I., Ortega-Ruiz, R., Monks, C. P. & Llorent, V. J. (2020). Empathy online and moral disengagement through technology as longitudinal predictors of cyberbullying victimization and perpetration. *Children and Youth Services Review*, 116, 105144.
- Martínez, J., Rodríguez-Hidalgo, A. J. & Zych, I. (2020). Bullying and cyberbullying in adolescents from disadvantaged areas: Validation of questionnaires; prevalence rates; and relationship to self-esteem, empathy and social skills. *International journal of environmental research and public health*, 17(17), 6199
- Martínez, J., Rodríguez-Hidalgo, A. J., Zych, I. (2020). Bullying & Cyberbullying in Adolescents from Disadvantaged Areas: Validation of Questionnaires; Prevalence Rates; and Relationship to Self-Esteem, Empathy and Social Skills. *International*

- Van Geel, M., Goemans, A., Toprak, F. & Vedder, P. (2017). Which personality traits are related to traditional bullying and cyberbullying? A study with the Big Five, Dark Triad and sadism. *Personality and individual differences*, 106, 231-235.
- Wang, X., Qiao, Y., Li, W., Dong, W. (2021). How is Online Disinhibition Related to Adolescents' Cyberbullying Perpetration? Empathy and Gender as Moderators. *The Journal of Early Adolescence*, 0(0), 1-29.
- Wilkinson, H., Whittington, R., Perry, L. & Eames, C. (2017). Examining the relationship between burnout and empathy in healthcare professionals: A systematic review. *Burnout research*, 6, 18-29.
- Wong-Lo, M., Bullock, L. M. & Gable, R. A. (2011). Cyber bullying: Practices to face digital aggression. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 16(3), 317-325.
- Wright, M. F., Wachs, S. & Harper, B. D. (2018). The moderation of empathy in the longitudinal association between witnessing cyberbullying, depression, and anxiety.
- Zhong, J., Zheng, Y., Huang, X., Mo, D., Gong, J., Li, M. & Huang, J. (2021) Study of the Influencing Factors of Cyberbullying Among Chinese College Students Incorporated With Digital Citizenship: From the Perspective of Individual Students. *Frontiers in Psychology*, 12, 621418.
- Zych, I., Baldry, A. C., Farrington, D. P. & Llorent, V. J. (2019). Are children involved in cyberbullying low on empathy? A systematic review and meta-analysis of research on empathy versus different cyberbullying roles. *Aggression and violent behavior*, 45, 83-97.
- still a problem?. *International Journal of Scientific & Technology Research*, 9(2), 4256-4260.
- Schultze-Krumbholz, A. & Scheithauer, H. (2009). Social-behavioral correlates of cyberbullying in a German student sample. *Zeitschrift für psychologie/Journal of Psychology*, 217(4), 224-226.
- Shariff, S. (2009). *Confronting Cyber-Bullying: What Schools Need to Know to Control Misconduct and Avoid Legal Consequences*. Cambridge University Press. 32 Avenue of the Americas, New York, NY
- Shohoudi Mojdehi, A., Leduc, K., Shohoudi Mojdehi, A. Talwar, V. (2019). Examining cross-cultural differences in youth's moral perceptions of cyberbullying. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 22(4), 243-248.
- Steffgen, G., König, A., Pfetsch, J. & Melzer, A. (2011). Are cyberbullies less empathic? Adolescents' cyberbullying behavior and empathic responsiveness. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 14(11), 643-648.
- Szuster, A. (2016). Crucial dimensions of human altruism. Affective vs. conceptual factors leading to helping or reinforcing others. *Front. Psychol*, 7, 519. doi: 10.3389/fpsyg.2016.00519
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in human behavior*, 26(3), 277-287.
- Udris, R. (2015). Cyberbullying in Japan: An exploratory study. *International Journal of Cyber Society and Education*, 8(2), 59-80.